

УДК 3232.155:634.7(477.83)

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОЩУВАННЯ ЯГІДНИХ КУЛЬТУР І ПЕРЕРОБКИ ПРОДУКЦІЇ ШЛЯХОМ ЗАМОРОЖУВАННЯ

Д. Черевко, к.е.н., доцент

ORCID ID: 0000-0001-7489-1166

Ю. Людвік

Львівський національний аграрний університет

© Д. Черевко, Ю. Людвік, 2018

<https://doi.org/10.31734/agrarecon2018.03.082>

Черевко Д., Людвік Ю. Ефективність вирощування ягідних культур і переробки продукції шляхом заморожування

Показано основні результати дослідження проблеми розвитку ягіднопродуктового виробництва на прикладі ТзОВ «Агро Фрутіка Бишків» Жовківського району Львівської області. Розглянуто основні теоретичні й методичні аспекти дослідження ефективності виробництва ягід та визначення її рівня. Дано оцінку рівня та ефективності функціонування ТзОВ «Агро Фрутіка Бишків» Жовківського району Львівської області, яке спеціалізується на вирощуванні ягідних культур для їхньої промислової переробки шляхом заморожування. Проведений аналіз дав змогу встановити, що за досліджуваний період рівень ефективності вирощування ягідних культур у ТзОВ «Агро Фрутіка Бишків» Жовківського району Львівської області має слабо виражену тенденцію до зростання, якщо говорити лише про економічні параметри цієї ефективності. Рівень товарності основних ягідних культур у господарстві – суниці і полуниці – поступово знижується, зменшується частка продукції, яку продають назовні, а збільшується частка продукції, що залишається безпосередньо у самому господарстві. Маючи у своєму розпорядженні власні торговельні точки, досліджуване господарство може отримувати вищу ціну від реалізації одиниці продукції, оскільки тут продукція продається як роздрібна. Визначено чинники, що впливають на ефективність, встановлено їхню пріоритетність та обґрунтовано основні шляхи підвищення цієї ефективності, серед яких основна увага приділена таким, як удосконалення селекційної роботи, оптимізація спеціалізації та розмірів ринків продукції і запровадження сучасного зарубіжного досвіду, розвиток процесів кооперації у вирощуванні ягідних культур та організації переробки. У ході досліджень вдалося повністю верифікувати і підтвердити попередньо прийнятту робочу гіпотезу про те, що подальший розвиток виробництва ягідних культур у ТзОВ «Агро Фрутіка Бишків» Жовківського району Львівської області доцільно продовжувати у тісній співпраці з підприємством «Галфрост», яке спеціалізується на переробці вищої продукції шляхом її заморожування. При цьому розвиток економічних відносин у цьому тандемі повинен відбуватися на кооперативних засадах, а галузь ягідництва потребує постійного моніторингу попиту на ринку ягідної продукції та відповідної достатньо ефективної диверсифікації напрямів розвитку за окремими видами ягід залежно від фактичної структури попиту.

Ключові слова: ягоди, ефективність, вирощування, кооперація, переробка.

Cherevko D., Ludvik Ju. Efficiency of berry cultures growing and of its products processing by freezing

The article presents the main results of research on the problem of development of berry growing product production on the example of the "Agro FrutikaByshkiv" Ltd. in Zhovkva district, Lviv region. The main theoretical and methodical aspects of the study of the production efficiency of berry growing and determination of its level are considered. The estimation of the level and efficiency of the operation of "Agro FrutikaByshkiv" Ltd. in Zhovkva district of Lviv region, which specializes in the cultivation of berry crops for their industrial processing by freezing, is given. The analysis makes it possible to establish that during the investigated period the level of production efficiency of berry crops growing at "Agro FrutikaByshkiv" Ltd. in Zhovkva district of Lviv region has a weakly pronounced tendency to increase, if we talk only about the economic parameters of this efficiency. The level of merchantability of the main berry crops in this economy - strawberries and strawberries - is gradually decreasing, the share of cultivation of this crop, which is selling outside of the enterprise, is reduced, and the share of products remaining on the farm itself increases. Having its own retail outlets, the investigated enterprise may receive a higher price from the retailing sale. The factors, that influence them, are determined, their priority is formed and the main ways to increase this efficiency substantiated, among which the main

attention is paid to breeding work in the field of berry growing improving, the specialization and sizes of product markets optimizing and introducing of modern foreign experience, development of cooperation processes in production of berry crops growing products and its processing . In the course of the conducted researches it was possible to completely verify and confirm the preconceived and reflected in the introduction to this article the working hypothesis, that further development of the field of production of berry crops growing products at "Agro FrutikaByshkiv" Ltd. in Zhovkva district of Lviv region should be continued in close cooperation with the enterprise Gallfrost, which specializes in the processing of cultivated products through its freezing, while the development of economic relations in this tandem should be on cooperative principles and the berry industry needs constant monitoring of demand in the market of berry growing products and the corresponding sufficiently effective diversification of the directions of development of this industry for certain types of berries, depending on the actual structure of this demand.

Key words: *berries, efficiency, cultivation, cooperation, processing.*

Постановка проблеми. Підвищення рівня конкуренції за місце на ринку та розвиток диверсифікації в умовах дуалізації української аграрної економіки змушують дрібні та малі сільськогосподарські підприємства шукати можливі шляхи підвищення рівня своєї ефективності у цій складній ситуації. Ягідництво сьогодні є досить перспективним бізнесом, оскільки розвивається завдяки збільшенню світового споживання ягід. При цьому попит наразі перевищує пропозицію. В Україні 90 % ягід виробляють дрібні домогосподарства, тому часто одержувана сировина є дуже низької якості, з якої складно сформувати відповідну товарну партію (Козак, 2018, с. 129–130). З огляду на це в найближчій перспективі об'єктивно потрібно орієнтуватися на розвиток у ягідництві крупних спеціалізованих підприємств.

Прикладом такого спеціалізованого господарства є ТЗОВ «Агро Фрутіка Бишків» Жовківського району Львівської області, яке було створене за ініціативи українсько-швейцарської компанії «Галфрост» як таке, що повинно забезпечувати цю компанію високоякісною сировиною для виробництва заморожених ягід, котрі користуються високим попитом за кордоном. На основні викладеного прийнято робочу гіпотезу нашого дослідження про те, що подальший розвиток галузі доцільно продовжувати у тісній співпраці з підприємством «Галфрост». При цьому розвиток економічних відносин у такому тандемі повинен відбуватися на кооперативних засадах, із постійним моніторингом попиту на ринку ягідної продукції та відповідною диверсифікацією за окремими видами ягід залежно від структури цього попиту. Вирішення проблеми у такий спосіб вже дало певні позитивні результати, але

рівень ефективності самого альянсу ще досить невисокий. Розвиток власної сировинної бази на сьогодні є найперспективнішим для переробних ягідних підприємств, оскільки їхня експортна орієнтація об'єктивно вимагає дотримання високих стандартів якості продукції, чого можна досягти за наявності високоякісної сировини. Результати вивчення досвіду роботи означеного формування можуть бути корисними для подібних підприємств в інших регіонах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З огляду на високий рівень актуальності розвитку ягідництва приділяють достатньо велику увагу. Серед науковців та практиків різного профілю не можна не згадати таких, як Є. Галатович (2008), А. Горобчук (2018), І. Золотарьова (2017), Г. Козак (2018), Ю. Кернасюк (2018), та низку інших. Оскільки динаміка розвитку галузі досить висока, то практика вимагає постійного моніторингу й аналізу.

Методика дослідження та матеріали. Методика дослідження передбачає використання комплексу методів загального характеру (діалектика, індукція і дедукція, аналіз і синтез, монографічний, графічний тощо) для вивчення загальних закономірностей розвитку ягідництва як галузі сільського господарства і формулювання відповідних висновків та специфічних економічних методів типу статистичного, розрахунково-конструктивного, аналітично-описового тощо, які застосовано в ході розрахунків динаміки та ефективності розвитку галузі на прикладі конкретних виробничих об'єктів.

Виклад основного матеріалу. Ягідні культури за своєю природою є швидкоплідні,

і дають досить високі врожаї з одного гектара, мають непогані шанси практично на всіх зовнішніх ринках. Отже, для України, з її унікальними ґрунтовими та природно-кліматичними умовами, ягідництво є доволі перспективним напрямом виробництва (Галатович, 2008).

Процеси дуалізації сільського господарства в Україні призвели до того, що садівництво і ягідництво поступово перемістилися зі сектору дрібних господарств населення до сектору малих і середніх фермерських господарств. У 2015 р. Україна завдяки переважно фермерам практично повністю наситила вітчизняний ринок власними яблуками, грушами та айвою. А вже через рік за кордон українські виробники відправили рекордну кількість цих фруктів: тоді обсяги експорту перевершили докризові показники 2008 року. Органічні українські яблука закономірно визнані найсмачнішими і найзатребуванішими з фруктів у всьому світі. Зараз на них вже припадає 97 % усіх поставок (Ягоди, 2018).

Ринок ягід в Україні дещо специфічний, оскільки на ньому продають не лише продукцію, яка була вирощена у спеціалізованих підприємствах. Обсяг такої – від 1/5 до 1/3 всієї ягідної продукції. Решту вирощують у господарствах населення на присадибних ділянках. Тому ціна ягідної продукції на українському ринку формується під впливом продукції, виробленої саме в цьому секторі. Аналогічно формується й асортимент продукції на ягідному ринку. У секторі сільськогосподарських підприємств переважно займаються відносно стійкішими сортами, при цьому більше уваги приділяють захисту рослин та й процес виробництва тут забезпечують кваліфіковані працівники (Петренко, 2018, с. 28).

Ринок ягід в Україні різниться від інших ринків також тим, що він є не таким ризикованим, ніж, наприклад, ринок яблук.

Особливості ведення ягідного бізнесу також пов'язані з тим, що це є сфера, де інвестиції окуповуються відносно швидко, що приваблює потенційних інвесторів. Найважливіші чинники: відносно невисокі витрати для сфери промислового виробництва – 100–200 тис. дол. США (залежно від виду ягоди); швидка окупність вкладень у бізнес – 2–5 років.

При цьому слід мати на увазі, що ягідництво потребує досить значної бази знань. Без кваліфікованих спеціалістів створити прибутковий бізнес у цій сфері є дуже складно (Горобчук, 2018).

Наразі виробництво ягід із подальшою переробкою на кінцевий продукт переважно у замороженому вигляді має експортоорієнтований характер. Цікаво, що до країн ЄС найбільше заморожених ягід постачають такі країни, як Польща, Італія, Німеччина, Литва і Австрія, але Польща реалізує на європейський ринок саме українську заморожену ягоду (малину, ожину, полуницю тощо) (Горобчук, 2018; Польська модель..., 2017).

Загалом частка України у виробництві ягідної продукції у світі тримається на позначці близько 1 %, у тому числі полуниці – лише 0,6 % світового обсягу цих ягід, малини й ожини – 2,2 %, лохини – 0,1 %, а смородини – всього 4,6 %. У динаміці зростання помітне не дуже виразно. Особливо вплинув на цю динаміку за останні три роки експортний бум – обсяги виробництва продукції зросли майже учетверо, при цьому залишилися незадоволеними внутрішні потреби.

Сьогодні ягідні культури в Україні займають 23 тис. га, а щоб забезпечити потреби внутрішнього ринку потрібно загалом близько 300 тис. га. Найбільше затребуваною є чорна смородина, яка у світі сьогодні займає 40–50 % всіх площ під ягодами. Садова полуниця – близько 24 % площ всіх ягідних плантацій. Малина й ожина разом – на 12 % всіх площ під ягідними культурами (Петренко, 2018, с. 28).

Лідерами стосовно темпів розширення плантацій під ягодами в Україні є наразі малина (що видно і на прикладі досліджуваного ТзОВ «Агро Фрутіка Бишків») і лохина. Причому, якщо 90 % ягідників – це господарюючі суб'єкти, то з лохиною ситуація цілком протилежна: 90 % – це професійні виробники. Високу популярність лохини можна пояснити її неабиякою прибутковістю. Лохина – це професійна ягода, вона потребує особливого підходу в процесі її культивування (Горобчук А. 2018, с.22).

Виробництво ягід всіх видів з 2000 року в Україні зросло з 83 тис. т до 127 тис. т, тобто у півтора рази, в тому числі в частині суниці і полуниці, а також малини й ожини загалом – в 1,7 раза, а смородини – в 1,4 раза. У виробництві ягід в Україні останнім часом

значно зросла частка суниці й полуниці – з 36 % до 48,5 %, малини і ожини – з 18 % до 25 %. Водночас спостерігаємо зменшення частки чорної смородини – з 33 % до 19 %, а також агрусу – з 9 % до 5 %, що відповідним чином змінило структуру виробництва ягід в державі (Кернасук, 2018, с.16).

Українська переробна галузь стосовно ягід демонструє брак переробних підприємств і відповідних складів. Більша частина українських переробних ягідних підприємств розташована в західній частині країни (Горобчук А. 2018, с. 22).

У 2007 році на Львівщині була створена українсько-швейцарська компанія «Галфрост», яка відносно швидко збудувала великий холодильний склад і розпочала заморожування й сублімацію ягід (Про компанію, 2018). Свою заморожену продукцію (переважно полуницю та малину) компанія ефективно продає як в Україні, так і за кордоном. А от до сублімованої ягоди наш вітчизняний ринок ще практично не готовий. Адже у такий спосіб приготована полуниця, малина чи навіть чорниця зазвичай у декілька разів дорожча за зовсім свіжу. Крім того, не звикли українці споживати такі смаколики (Про компанію, 2018).

Фірма «Галфрост» працює як із культивованою, так і з дикорослою ягодою. Звичайно, процес доставки гірської чорниці чи гірської ожини найскладніший. Для цього насамперед потрібно організувати її збір, закупівлю і швидко доставку на переробку, бо зіпсовану, потовчену та запліснявілу ягоду на підприємстві не приймають.

Власне відносно низька якість – це і є найбільша проблема, з якою у своїй практиці зіштовхується компанія. «Галфрост» має всі необхідні сертифікати для продажу української ягоди за кордон. Ці сертифікати відповідним чином гарантують, що продукт є органічний, чистий та якісний. Однак вітчизняні фермери, які тісно співпрацюють із компанією, часто не дотримуються встановлених вимог. Саме тому «Галфрост» створив собі партнера – «Агро Фрутіку», яка наразі й забезпечує функціонуючий холодильний склад зовсім свіжою полуницею та малиною і чорноплідною горобиною як сировиною для виготовлення кінцевого продукту у вигляді заморожених ягід, що користуються шаленим попитом за кордоном.

Основна культура господарства – полуниця, яку тут культивують вже досить давно, а тепер її ще й вирощують за останніми передовими європейськими технологіями. Річний врожай – понад 650 т, з яких 200 т відправляють у продаж у свіжому вигляді. Решта виробленої продукції йде на переробку. Крім своєї самостійно вирощеної солодкої продукції, компанія також охоче приймає від населення ягоди смородини, порічки, обліпихи, а також малини, чорниці, бузини для замороження та сублімації, оскільки ця продукція користується дуже великим попитом як в Україні, так і за кордоном. Фірма «Агро Фрутіка Бишків» вже давно працює за євростандартами (Щедрий врожай полуниці, 2014).

За досліджуваний період рівень ефективності виробництва продукції ягідних культур у ТзОВ «Агро Фрутіка Бишків» Жовківського району Львівської області має слабо виражену тенденцію до зростання, якщо говорити лише про економічні параметри цієї ефективності. Рівень товарності основної ягідної культури в господарстві – суниці і полуниці – поступово знижується: зменшується частка продукції, яку продають назовні підприємства, а збільшується частка продукції, що залишається у самому господарстві безпосередньо. Маючи у своєму розпорядженні власні торговельні точки, ТзОВ «Агро Фрутіка Бишків» Жовківського району Львівської області може отримувати вищу ціну від реалізації одиниці продукції, оскільки тут її продають як роздрібну. Частка продукції, яку реалізують безпосередньо у торговельних точках ТзОВ «Агро Фрутіка Бишків», з 15 % у 2015 році зросла до 20 % у 2017 році. Ціни на продукцію за цим каналом реалізації є в середньому набагато вищі, ніж за варіанта реалізації цієї продукції як сировини для заморожування, але потужність підприємства є надто великою, щоб можна було вчасно реалізувати всю продукцію на роздрібному ринку, оскільки вона досягає приблизно одночасно практично вся. Тому основний канал реалізації продукції ягідних культур у ТзОВ «Агро Фрутіка Бишків» – на заморозку у фірму «Галфрост».

Тісний контакт з харчовою переробною промисловістю у вигляді фірми «Галфрост» дає змогу культивувати ягоди та інші подібні сільськогосподарські продукти за відповідним

бажанням клієнта. Філософія цього підприємства полягає в тому, що у фруктовій галузі стратегія дотримання якості починається з виготовлення високоякісної сировини (Агро Фрутіка Бишків, 2018).

Висновки та перспективи подальших наукових пошуків. Обов'язковим нюансом у вирішенні проблеми оптимізації спеціалізації виробництва у досліджуваному господарстві є необхідність уникання надто широкої диверсифікації асортименту вирощуваних культур і намагання сконцентрувати свої зусилля на двох-трьох основних.

Відносини з фірмою «Галфрост», яка була ініціатором створення ТЗОВ «Агро Фрутіка Бишків» у Жовківському районі Львівської області в ідеальному варіанті було б доцільно перевести зі стану торговельно-економічних у стан кооперативних, тобто вирішити цю проблему можна було б через трансформацію відповідних договорів і викуп частини власності і майна фірми «Галфрост» досліджуваним господарством з тим, щоб спільно здійснювати ягідний бізнес на основі спра-

ведливого розподілу кінцевого прибутку, як це передбачається основами кооперації. Адже відомо, що переробник сільськогосподарської продукції як сировини завжди має більший прибуток, ніж той, хто цю сировину виробляє.

Сьогодні у світі попит на ягідні культури поступово зміщується в бік органічних і так званих нішевих ягід (жимолость, агрус, чорниця, високоросла чорниця – лохина тощо), на що ТЗОВ «Агро Фрутіка Бишків» мусить звертати увагу.

Досвід Львівщини підтверджує: у кожного переробного заводу повинна бути своя сировинна база. У галузі ягідництва потужні переробні заводи, які займаються переробкою сировини, закупаючи її в населення, мають реально зрозуміти, що такий шлях є шляхом практично в нікуди, бо за такої моделі функціонування галузі не можна планувати хоча б якусь стратегію й укладати солідні довготермінові угоди. Надалі розвивати відносини між переробним заводом та його сировинною базою найдоцільніше на основі активного розвитку кооперативних засад.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

Агро Фрутіка Бишків, 2018. [online] Доступно: <https://www.ua-region.com.ua/33476964> [Дата звернення 15 жовтня 2018].

Галатович, Є., 2008. Ягідництво: проблеми і перспективи. *Пропозиція*, [online] Доступно: <https://propozitsiya.com/ua/yagidnictvo-problemi-ta-perspektivi> [Дата звернення 16 жовтня 2018].

Горобчук, А., 2018. Привабливість ягідного сектору України. *Агробізнес сьогодні*, №15-16(382-383), с. 22–23.

Золотарьова, І., 2017. Польська модель ягідництва для України є оптимальною. *Пропозиція*, [online] 3. Доступно: <https://propozitsiya.com/ua/polska-model-yagidnictva-dlya-ukrayiny-ye-optymalnoyu> [Дата звернення 15 жовтня 2018].

Кернасюк, Ю., 2018. Ягідні тенденції і перспективи. *Агробізнес сьогодні*, 11 (378), с. 16–17.

Козак, Г., 2018. Ягідництво: разом краще. *Пропозиція*, 1, с. 128–132.

Петренко, І., 2018. Ліліана Дмитрієва: Нема цікавішої справи, ніж ягоди. *Агробізнес сьогодні*, 11(378), с. 28–29.

Польська модель ягідництва для України є оптимальною, 2017. *Пропозиція*, [online] 3. Доступно: <https://propozitsiya.com/ua/polska-model-yagidnictva-dlya-ukrayiny-ye-optymalnoyu> [Дата звернення 12 жовтня 2018].

Про компанію, 2018. [online] Доступно: <https://firm134258.ub.ua/about-company/> [Дата звернення 16 жовтня 2018].

Щедрий врожай полуниці, 2014. [online] Доступно: <http://gazeta.lviv.ua/2014/07/14/schedrij-vrozhaj-polunicy/> [Дата звернення 15 жовтня 2018].

Ягоди, 2018. [online] Доступно: <https://hromadske.volyn.ua/yahody/> [Дата звернення 15 жовтня 2018].

Стаття надійшла 22.10.2018.

